

לא ע"א

[א] גמ' אלא מתוך דבר הלכה - רשום קו על תיבת דבר הלכה. שמחה של מצוה.
[ב] שם וכן - תו"מ.

אור אליהו

עמידה לתפילה לבין מי שנפטר מחבירו, כמו שכתוב "וכן לא יפטר אדם מחבירו", וכיון שלגבי עמידה לתפילה אמרו "אלא מתוך שמחה של מצוה". הוא הדין לגבי מי שנפטר מחבירו⁹⁷. ב. על שני הדברים, עמידה לתפילה ומי שנפטר מחבירו, הביאה הברייתא נימוק: "שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומים", ו"שבח ותנחומים" שייך לומר רק לגבי "שמחה של מצוה"⁹⁸ ולא לגבי "דבר הלכה".

[ב] שם בגמ': "וכן תנא מרי בר בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא, אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרהו". כך היא הגירסא שלפנינו

[א] בגמ': "תנו רבנן, אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה. וכן לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך דבר הלכה, שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומים". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'⁹⁵. אמנם בש"ס של רבינו היה רשום קו על תיבת "דבר הלכה". וכתב רבינו בגליון הש"ס שלו שצריך לומר במקום זה "שמחה של מצוה"⁹⁶.

ונראה הטעם: א. הרי הברייתא השוותה בין

⁹⁵ וכן היא גירסת הרי"ף (כב ע"א), וכעין זה בכת"י פריס 671: "מתוך שמחה של הלכה".
⁹⁶ וכן גרסו תלמידי רבינו יונה, ע"ש שכתבו שהוא "גירסת הספרים". וכעין זה גירסת הרא"ש (ה, ב): "מתוך דבר שמחה". וכעין זה בכת"י מינכן 95: "מתוך דבר שמחה".
⁹⁷ אמנם לגבי עצבות ועצלות כמוכח לא שייך להשוות ביניהם, שכן טעמם הוא כדי שיוכל לכוון בתפילה (כמו שכתבו תר"י), וזה לא שייך לגבי הנפטר מחבירו.
⁹⁸ וכמו שכתב רש"י: "אלא מתוך שמחה - כגון דברי תנחומים של תורה, כגון סמוך לגאולת מצרים, או סמוך לתהלה לדוד, שהוא של שבח ותנחומין, כגון רצון יראיו יעשה, שומר ה' את כל אוהביו, וכגון מקראות הסדורות בתפלת ערבית: כי לא יטוש ה' את עמו, וכיוצא בהן".

ומתפלל, שליח ציבור חוזר ומתפלל, אם טעה כמותו כשמתפלל בקול רם, חוץ משחרית של ראש חודש, שאם שכח שליח ציבור ולא הזכיר יעלה ויבא עד שהשלים תפלתו, אין מחזירין אותו, מפני טורח הצבור, שהרי תפלת המוספין לפניו שהוא מזכיר בה ראש חודש" כו'. ומבואר מזה: א. שהשו"ע נקט כגירסת רבינו, שגורסים רק: "בשחרית אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה במוספין". ב. נקט כפירוש הבה"ג ל"בציבור שנו", שהכוונה לשליח ציבור. וכן מבואר בביאור רבינו לשו"ע: "כל מקום כו' חוץ כו' - למ"ד ב' כגירסת הרי"ף ורא"ש, וכמ"ש תוספות ד"ה והתניא, וכפירוש רש"י בשם בה"ג". והיינו, שתי הראיות שלא גורסים "בערבית אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה בשחרית" וכמבואר למעלה בפירוש.

לב ע"ב

[א] גמ' עולות אילים - תו"מ. אשים.

אור אליהו

א. בפס' לא מוזכר כלל אילים¹⁰³, אלא רק שדורשים את תיבת "עולה" כאילו כתוב "עולה", ומדוע הוזכרו דוקא עולות אילים. ב. ואם הכוונה על דם הברית שהקריבו נערי בני ישראל, הרי במסכת חגיגה (ו ע"ב) מבואר שהסתפק רב חסדא אם היו כבשים או פרים, אבל באילים לא הסתפק. ג. ואם הכוונה לאיל שהקריבו בשמיני למילואים, הרי היה רק איל אחד שהקריה אהרן, וכאן אמרו "אילים" בלשון רבים. ד. ואם הכוונה לעולת אילים של מוספי רגלים וראשי חדשים, הרי דבר זה לא היה רק במדבר, אלא גם בבית המקדש, ועוד שאם כן למה דוקא הוזכרו רק האילים, הרי הקריבו גם פרים וכבשים לעולות. ואולי מטעמים אלו הייתה תיבה זו של "אילים" מחוקה בש"ס של רבינו. ובמקומה כתב בגליון הש"ס שלו תיבת "אשים"¹⁰⁴, והיינו שצריך לומר "כלום אשכח עולות אשים". והיינו קרבנות עולה שהקריבו ישראל במדבר¹⁰⁵.

בגמ' 99. ולפי גירסא זו, שגורסים את תיבת "וכן", הברייתא הזאת, שהביא מרי בר בריה דרב הונא, באה לסייע לברייתא שלפניה. אמנם בש"ס של רבינו היתה תיבת זו של "וכן" מחוקה¹⁰⁰. והטעם נראה, שרבינו לשיטתו לעיל¹⁰¹, שצריך לגרוס בגמ': "וכן לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה", אם כן, על כרחך שהברייתא שהביא מרי בר בריה דרב הונא, שאמרה שצריך להפטר מחבירו מתוך דבר הלכה, לא באה לסייע לברייתא שלפניה, אלא אדרבא היא באה לחלוק על הברייתא שלפניה, שאמרה שיפטר אדם מחבירו מתוך שמחה של מצוה, ולכן אי אפשר לגרוס "וכן תנא מרי".

[א] בגמ': "התשכח אשה עולה. אמר הקדוש ברוך הוא, כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרכת לפני במדבר". והנה על גירסא זו לכאורה יש להקשות¹⁰²:

הקדוש ברוך הוא, התשכח אשה עולה, שמא אשכח האשים והעולות שקיבל ממך". ובילקוט שמעוני (ישעיה רמז תע) גרס: "התשכח אשה עולה, כלום אשכח עולות ופטרי רחמים שהקרכת לפני", ולא גרס תיבת "אילים", אמנם גם תיבת "אשים" לא גרס, וכן הוא בכת"י פריס 671. 105. אמנם בצל"ח תירץ את הגירסא שלפנינו: "והנלע"ד שעל שבעת ימי המילואים כיוונו, שהיה בכל יום איל אחד עולה, וזה היה שבעת ימים, ולפי שאלו העולות הקריב משה רבינו שהוא שימש בכל ימי המילואים, לכן הם יותר לזכרון משאר כל הקרבנות".

99. וכן הוא בכת"י פריס 671.

100. וכן כתבו תלמידי רבינו יונה. וכן הוא בכת"י מינכן 95.

101. באות א'.

102. כל ההערות שלהלן הם מספר צל"ח.

103. אבל לגבי "פטרי רחמים" אפשר לומר שהוא נלמד מהמשך הפס': "מרחם בן בְּטָנָה" והיינו מתיבת "מרחם" שהוא מלשון "רחם". ובשפתי חכמים כתב שהוא נלמד מתיבות: "בן בטנה".

104. ואולי זה נדרש מתיבת "אשה" ("אשה עולה"), שהוא מלשון "אשים". ובספר מגדים חדשים העיר שכעין זה באגדת בראשית (פרק עא): "אמר לה